

Zaterdag 22 september 1917 – ochtendeditie

Londen, 21 september. Officieel: Meer in bijzonderheden tredende berichten over de slag van gisteren bevestigen de volkomenheid van ons succes. Plaatselijke aanvallen in de avond door ons ten noordoosten van Langemark gedaan hebben een aantal steunpunten opgeruimd. Daarmee is de verovering van onze doelpunten in die streek afgerond.

Het staat nu vast, dat de vijand in de vele tegenaanvallen met aanzienlijke strijdkrachten 's middags en 's avonds ondernomen, buitengewoon zwaar geteisterd is.

Het heldere zicht van het laatste deel van de dag heeft het onze troepen mogelijk gemaakt, de op handen zijnde aanvallen gewaar te worden. In elk geval zijn de voorste linies van de Duitse infanterie door het samengetrokken vuur uit geweren, machinegeweren en artillerie vernield. De hardnekkigheid, waarmee de vijand gestaag zijn aanvallen herhaalde, deed zijn verliezen enkel aanzwellen zonder dat hij enig bruikbaar terrein heroverde, dat wij hadden genomen. Door zijn voorafgegane krachtontwikkeling uitgeput, deed de vijand 's nachts geen tegenaanvallen en onze troepen konden de stellingen vrij in orde brengen. Onze eigen verliezen in de slag zijn licht.

Berlijn, 21 september. Officieel avondbericht. In Vlaanderen is de geschutstrijd vanmiddag aangewakkerd. 's Avonds plaatselijke infanteriegevechten.

De strategische betekenis van de overwinning van gisteren moet op de juiste tijd op de meest ondubbelzinnige wijze aan de dag komen. Wij kunnen de waarde van de winst niet enkel in aren afmeten, wat aangaat het veroverde gebied, ofschoon dit groot genoeg is. Het was

een slag ter bemachtiging van beheersende stellingen. We behaalden een zege, die de Duitsers aan dit brede front in Vlaanderen in een hachelijk parket brengt. Bovendien zijn ettelijke van de beste Duitse divisies dermate uiteengescheurd, dat er niets anders op zit dan ze aan het front te onttrekken, omdat ze niet langer strijdvaardig zijn. De vraag, waar het om draait, dringt zich al scherper op: hoe lang zal de vijand deze erge leemten nog kunnen aanvullen?

Londen, 21 september. Reuters bijzondere berichtgever aan het westelijk front seint: Het meest gelukkig kenmerk van de schitterende overwinning van gisteren op het slagveld is, dat het geloof van de Duitsers in de onaantastbaarheid van hun nieuwe verdedigingsmethode te niet is gedaan. Gedurende tal van maanden hebben wij van niets anders gehoord dan van een onwrikbare muur van ijzer in het westen, daar de Duitsers hadden geleerd hoe onze kanonnen hun verdedigingsstelsel konden vernietigen. Thans is het op onbarmhartige wijze tot hen doorgedrongen dat hun nieuwe methode niet beter tegen de Britse moed en de Britse hulpmiddelen bestand is. Het resultaat heeft op de gevangenen diepe indruk gemaakt. Officieren, die door hun ondervinding onverschillig zijn geworden, erkennen dat ze vrijwel verslagen zijn in wat ze als hun krachtige punt beschouwden en ze zien de toekomst van hun leger met schrik tegemoet. Dit resultaat te hebben bereikt in de loop van een gevecht van één ochtend is inderdaad een feit.

De strijd droeg hoofdzakelijk het karakter van een handgemeen en een zeer groot deel van de gevangenen, die in onze handen zijn gevallen zijn licht gewonden. Ze spreken allen in bedekte toon van de afschuwelijke uitwerking van ons spervuur, dat gedurende drie hele dagen hun levensmiddelentoevoer afsneed en over hun gelederen de doodsklok luidde. We weten dat er geen overdrijving in de uitlatingen der gevangenen is, daar onze troepen op het terrein van hun opmars een ontzaglijk groot aantal lijken vonden. De vijand nam

nimmer aan een bloediger strijd deel. De pogingen tot tegenaanvallen bleken tevergeefs en zeer kostbaar. Gistermiddag maakten de Duitsers zich zesmaal op tot de aanval op de linkervleugel van ons noordelijk leger. Viermaal bestookten onze kanonnen hun troepenverzamelingen dermate, dat zij uiteen werden gedreven, zonder van wal te zijn gestoken. Tweemaal drong de vijand tot onze linie door, doch wij hadden een groot aantal machinegeweren opgesteld en hun vuur, in samenwerking met dat der geweren, fnuikten zijn pogingen voordat hij met onze mannen in contact kon komen. Duitse tegenaanvallen in het Veelhoekbos en in de richting van Zonnebeke werden door de Australische troepen krachtig afgeslagen. In de afgelopen nacht werden geen vijandelijke infanterieaanvallen meer beproefd.

Berlijn, 21 september. Nadat het grote algemene offensief van de entente in Vlaanderen, bij Verdun en aan de Isonzo was ineengezakt, hebben de Fransen na een flinke rust op 18 dezer weer tamelijk grote aanvallen op de oostelijke oever van de Maas gedaan en daarbij in vergeefse stormlopen enkel de bloedigste verliezen gekregen.

De Engelsen zijn op 19 dezer met de derde slag in Vlaanderen begonnen. De eerste dag eindigde opnieuw met een succes der Duitse troepen. De aanvallers zetten alles wat mensen en materiaal aangaat op haren en snaren. Naar de Engelsen hebben erkend hebben divisies aan overige delen van het front niet van aflossing willen horen om een groter aantal verse troepen voor de bestorming bij de hand te hebben.

Na de geweldige artillerievoorbereiding der laatste dagen lieten de Engelsen onmiddellijk voor de stormloop maar een heel kort roffelvuur losbranden, dat nochtans onbeschrijflijk heftig was. Daarna voerden de Engelsen in vele golven achter elkaar met reserves pal daarachter stormcolonnen tussen Langemark en

Hollebeke tot de beslissende aanval op. Daartussen ploeterden tal van tanks vooruit die onophoudelijk uit stukken geschut en machinegeweren vuurden terwijl zwermen vliegers om de overmacht in de lucht vochten.

In het trechterveld en de afweezones begon een verbitterde worsteling. Daar reeds werd de Engelse aanvalskracht geknakt. Weliswaar wisten Engelse afdelingen in de richting Passendale-Geluveld terrein te winnen, maar in het kruisvuur der Duitse machinegeweren, die eensklaps overal in de flank en de rug der Engelsen uit trechters en nesten opdoken, en het spervuur van de Duitse batterijen liep de Engelse aanval ook hier vast. Dadelijk ingezette en krachtig uitgevoerde tegenstoten wiepen de Engelsen in het trechterveld en de afweezones terug.

Tegen de middag was de Engelse aanval overal tot staan gebracht. Daarna werden weliswaar langs het hele gevechtsfront nieuwe Engelse troepen in opmars gemeld. Het kwam evenwel niet tot een nieuwe omvattende voorwaartse beweging.

Heel de nacht schoot de Engelse artillerie gestaag met alle kalibers. Van vier tot zes uur in de ochtend roffelden de Engelsen opnieuw met gebruikmaking van geweldige munitievoorraden. De infanteriestrijd is nog niet hervat. De Engelse verliezen zijn ontzettend. De Australiërs en de Schotten beten de spits af.

Havre, 21 september. Het staatsblad zal morgen de volgende diplomatieke wijzigingen aankondigen: graaf de Buisseret is van zijn functies te Petersburg ontheven en door Jules Destrée vervangen; Grenier is te Madrid door baron van der Elst vervangen; de Borchgrave is van zijn functies bij het hof van de sjah van Perzië ontheven.

Havre, 21 september. De regering heeft een mededeling ontvangen met betrekking tot de toestand te Brugge. Alle mannen van 14 tot 16 jaar zijn gedwongen om voor het Duitse leger te werken, rijken, armen, intellectuelen, zowel als handwerkslieden. De gendarmen houden ware drijfjachten in de straten, huizen en openbare gelegenheden. Alleen onderwijzers, dokters en priester ontkomen er aan.

Het provinciale comité dwingt de werkgevers hun personeel met 75 procent te verminderen om veel mannen beschikbaar te krijgen. Alle worden naar de fabrieken en werven gezonden om de Duitse arbeiders te vervangen. De Duitse soldaten smeken hen om niets uit te voeren, opdat zij niet naar het front zouden worden gezonden.

Havre, 21 september. Naar verluidt heeft de stad Rio de Janeiro besloten een gedenkteken te vervaardigen ter nagedachtenis van de heldhaftigheid der Belgen. Het zal in België worden opgericht, dank zij de inschrijvingen van de Braziliaanse bevolking.

Zaterdag 22 september 1917 – avondeditie

Londen, 22 september. Officieel avondbericht: Nadere rapporten bevestigen het aanhoudende en hardnekkige karakter van de tegenaanvallen die de vijand gisteren heeft gedaan; hij leed daarbij buitengewoon zware verliezen en behaalde geen voordeel.

Heden zijn gevechten van minder betekenis geleverd op verschillende plaatsen van het gevechtsfront. Wij schoven onze linie op een aantal punten vooruit en hebben nieuwe tegenaanvallen van de Duitsers afgeslagen.

Hedenochtend hebben Engelse graafschapstroepen een net van Duitse loopgraven en sterke gebetonneerde steunpunten aangevallen en ingenomen ten zuiden van de zogenaamde Torengheuchten. Later op de dag ondernam de vijand een machtige tegenaanval tegen de hoogterand van de Torengheuchten, die na hevige gevechten werd afgeslagen.

Ten oosten van St.-Juliaan hebben de Liverpool- en Lancashire-regimenten zich meester gemaakt van een versterkte hoeve, waarin een afdeling van de vijand zich staande had kunnen houden tijdens onze aanval. Zij zuiverden ook een aantal schuilplaatsen en sterke punten, die voor het front van hun nieuwe stelling lagen.

Vanavond is een nieuwe Duitse tegenaanval ten oosten van Langemark door ons artillerievuur gebroken.

Bij de gevechten van gisteren zijn door ons, volgens de tot dusver ontvangen berichten, meer dan 3000 gevangenen gemaakt.

Berlijn, 22 september. Officieel: Legergroep Rupprecht: Na hevige vuurgolven, die slechts bij St.-Juliaan door vergeefse kleinere aanvallen werden gevolgd, verflauwde gisterenochtend het vuurgevecht aan het Vlaamse front. Van de middag af nam het aan de kust en van IJzer tot Leie weer tot grote hevigheid toe.

Om zes uur 's avonds werd van Langemark tot Hollebeke bij vlagen het roffelvuur begonnen, dat tot 's ochtends duurde. In aansluiting daarop ging de Engelse infanterie weer op verschillende gedeelten van het front tot de aanval over; waar tussen de wegen Boezinge-Staden en Ieper-Roeselare de vijandelijke stormloop in het overmachtige afweervuur van onze artillerie werd doorgezet, werd de vijand in een handgemeen teruggeworpen.

Meer naar het zuiden bij het kanaal bij Hollebeke brak de kracht van ons vernietigingsvuur bij de vijandelijke aanvalspogingen.

Slechts op enkele plaatsen kwamen de Engelse stormtroepen uit hun trechterstellingen, maar ze werden teruggeworpen. Nadat het vuur opnieuw heviger was geworden, begonnen gevechten van de artillerie, die in de regel voor ons gunstig afliepen.

Parijs, 22 september. De jongste vorderingen van de Engelsen ten oosten van Ieper bedreigen het hoge terrein van Passendale, waarvan de inneming de geallieerden toegang tot de vlakte van Menen zou verschaffen.

De Echo de Paris meldt, dat de dag van donderdag, volgens geloofwaardige inlichtingen, aan de troepen van kroonprins Rupprecht ongeveer 22.000 doden en gekwetsten gekost heeft, en de zes dagen van het voorafgaande bombardement bijna 10.000 doden en gekwetsten.

Londen, 22 september. De Times schrijft, dat de betekenis van de geslaagde opmars van het Engelse leger ten oosten van Ieper op donderdag gelegen is in het feit, dat het aan de vijand veel terrein ontnomen heeft, dat de Duitsers besloten waren, nooit op te geven. Voor de Duitsers is er geen sprake van een strategische terugtocht in dit gedeelte van België van de zee tot Rijsel. Ze beschouwen het tegenwoordige front als een vitaal belang. Hun troepen hebben bevel, om alle punten tot het uiterste te houden. Het doel van onze bevelvoering is vrij duidelijk. We vechten om de Duitsers te dwingen, hun greep los te laten van de strook van de Belgische kust, die de sleutel van hun gehele verdedigingsstelsel in het westen is geworden. Het hart van hun verzet ligt in een reeks van lage hoogten, die aan de andere kant van Ieper naar het noorden en zuiden lopen. Wij hebben tot latere zuivering van die hoogten een goede stap vooruit gedaan

en er is geen reden om aan te nemen, dat de operaties, waarvan de slag van donderdag een onderdeel is, gedaan zijn. De Duitsers spannen al hun krachten in, om die hoogten te behouden. Ze weten, hoe hachelijk hun toestand kan worden, als ze teruggedreven worden, gelijk stellig het geval zal zijn. Er staat meer op het spel dan die hoogten, want op die gebeukte hellingen wordt het lot van de Duitse legers in het westen langzaam, maar onherroepelijk beslist. Het doel is geenszins plaatselijk en het bereiken ervan zal een nieuwe stap naar de eindoverwinning betekenen.

In de lucht.

Londen, 21 september. Officieel: Gedurende de eerste twee uren van onze aanvallen op 20 september maakten de laag hangende wolken en de motregen het bijna onmogelijk te vliegen. Toch vlogen onze vliegtuigen uit op geringe hoogte en wierpen bommen op het vijandelijk vliegveld bij Kortrijk, terwijl ze ook op Duitse infanterieafdelingen vuurden.

Zodra het weer enigszins beter werd, werd de vliegerbedrijvigheid levendig. Er werd voeling gehouden met onze vooruittrekkende troepen en zowel de vliegtuigen als de ballons deden waarnemingen voor onze artillerie. In verschillende gevallen werden de plaatsen bepaald, waar vijandelijke troepen zich tot een tegenaanval voorbereidden en aan de artillerie medegedeeld, die ze met succes beschoot. Terwijl de aanval aan de gang was, losten onze vliegtuigen meer dan achtentwintigduizend schoten uit machinegeweren van een hoogte af, wisselend van 100 tot 1000 voet, op de Duitse infanterie in haar loopgraven en granaatkuilen, op de versterkingen, die in de strijd werden gebracht, op vijandelijke troepenafdelingen, die zich op de wegen bevonden en achter de linies werkten en op vijandelijke batterijen en machinegeweren en transporten.

In de loop van de dag werden 68 bommen geworpen op het spoorwegstation van Ledegem, 96 op twee vliegekampen ten noordoosten van Rijsel en 103 op de kwartieren en opslagplaatsen van munitie in de gevechtszone.

's Nachts werden, ondanks het zeer ongunstige weer, twee ton bommen geworpen op de stations van Ledegem, Roeselare en Menen.

Tegen het midden van de dag werden de Duitse luchtmachtkrachten zeer bedrijvig en trachtten het werk van onze artillerie, onze bomvliegtoestellen en onze laagvliegende machines te belemmeren.

's Avonds toen het weer beter werd, bleven zij ten oosten van onze linie en bleken niet genegen een gevecht aan te gaan. Tien vijandelijke vliegtuigen werden vernietigd en zes stuurloos tot dalen gedwongen. Van ons worden tien vliegtoestellen vermist.

Berlijn, 22 september. Officieel: Aan de gevechten in Vlaanderen hadden de vliegers een aanmerkelijk aandeel. Op de beide laatste dagen werden 89 vijandelijke vliegtuigen en 2 kabelballons neergeschoten. Drie van onze vliegers stortten naar beneden. Eerste luitenant Schleich behaalde zijn 21^e en 22^e overwinning in de lucht. Luitenant von Bülow schoot zijn 21^e tegenstander neer, luitenant Wüsthof en luitenant Adam schoten 2 vijandelijke vliegers neer.

Uit België.

Hoe lang nog?

Van onze correspondent Emanuel de Bom.

Antwerpen, 10 september.

Moest iemand me vragen: waaraan denken, waarover spreken tegenwoordig bij u de mensen? Dan zou ik, zonder tegenspraak te duchten, antwoorden: de mensen bij ons, die nog kunnen denken en spreken, denken en spreken tegenwoordig nog alleen over ... aardappelen!

Over “patatten” en wat verder onze aardse verschijning moet recht houden. Het wordt dan ook een barre geschiedenis. Voor het “primum vivere” moeten alle andere leuzen onderdoen. Het is dus maar natuurlijk, dat de netelige vraag: “hoe bieden we de komende winter het hoofd?” ons allen geheel vervult.

Ons volk heeft het nu drie jaar manmoedig volgehouden. En er zijn dagen, dat we er zelf over verbaasd staan, dat we ... er nog zijn! Maar de hardste noten komen blijkbaar nog. We krijgen nu om de acht dagen nog wel eens een enkele maal een rantsoen aardappelen. Men ziet dagelijks duizenden het veld in trekken om van de grootmoedigheid der boeren enige kilos van de kostbare knollen tegen zwaar geld (van een halve tot anderhalve frank, en meer per kilo!) los te krijgen. Maar, al worden de aardappelen ons niet door het Comité verstrekt¹, ze invoeren mag ook niet: daarover waakt de gestrengheid der burgerlijke en militaire overheid. En dat gaf reeds aanleiding tot tragische ongevallen ...

Het brood – of wat ge zo wilt noemen, want een homp zemelen verdient die naam niet altijd – wordt ons nog altijd karig toegemeten: 335 gram per man (300 van 15 september af, vertelde men mij), daar zullen we zeker geen ... buikjes van kweken! Steenkolen voor de winter kunt ge, een minimaal quantum, bespreken in een nieuwe

¹ Van 15 september af, zo werd me verzekerd, zouden we 190 gram aardappelen per persoon krijgen; dat is 53 kilo per persoon en per 9 maanden.

stedelijke dienst voor brandstofbedeling, van welke organisatie men veel goeds zegt. De wol van onze matrassen hebben we zorgvuldig na- en uitgepluisd en bij de bezetter moeten inleveren: onze nachtrust moeten we voortaan vinden op maagdelijk en onvermengd paardenhaar of op zeegras. De kleren die onze naaktheid dekken raken zo langzamerhand geheel versleten, en wie er geen honderden franken voor over heeft, zal zich niet meer in het nieuw steken, tot hoe lang? Onze schoenen ... genoeg, nietwaar?

Helemaal niet genoeg! – Want het allerergste is – de honger, die, wat men er mag van denken, voor de deur staat! Het moet dan toch maar eens gezegd worden, opdat het zo ver mogelijk zou vernomen worden: de toestand in ons land wordt nu werkelijk hachelijk.

En ... zou het dan toch geen tijd gaan worden, nu de nood al meer aan de man komt, om maar weer eens wat te gaan praten over ... vrede? Ik weet wel, het is een lastige zaak. De hoogsteigen stem van de paus van Rome klinkt zelf toch in de woestijn tegenover de algemene verdwazing van die mensenras, en de sociaal-democraten der Ententelanden verkregen van hun regeringen geen passen om te Stockholm over vredeskansen te gaan beraadslagen ...

Maar ... ondertussen – we mogen een enkele keer ook egocentrisch zijn en alleen voor onszelf spreken – ondertussen wordt hier een volk ten gronde gericht! En juist dat volk, waar ze het over heel de wereld het meest over hebben: het Belgische!

Geloof nu niet, dat wij desniettemin ook hier onze verblinden niet hebben! Zo vroeg ik, enige dagen geleden, aan iemand, die een hoge, verantwoordelijke post bekleedt, wat hij nu zo al over ... “vrede” dacht. Een tamelijk onbescheiden vraag, voorzeker! Het antwoord was laconiek en welsprekend: “ook de laatste boom, heette het, mocht van onze bodem verdwijnen, het hele land mocht uitgeroeid

worden, eer de vrede komt, die niet de vrede zou zijn zoals wij haar wensen ..." Dat liet althans aan duidelijkheid weinig te wensen over. Maar een kleine vraag: "of wij er nog bij zullen zijn om van die altijd verder verschoven vrede te genieten? Met andere woorden: "belevén" wij die grote gebeurtenis nog "in eigen persoon"? Ik geef toe: het leven, dat we nu leiden, betekent zeker niet zo heel veel. Toch ken ik er, die er nog prijs op stellen "er bij te zijn", als de vrede komt. Daar nu kan mijn zegsman natuurlijk zomin als ik wat aan doen. Als het echter op woorden aankomt, denk ik en de eerlijkheid gebiedt te zeggen, dat op dit ogenblik 99 procent van ons volk – (behalve misschien de woekeraars!) – snakken naar vrede! Vraag het aan de huismoeders, aan uw buurman, op de straat, in de tram, overal: "Was het toch maar gauw gedaan, meneer, want het is nu toch te erg! ...": dat is het woord van de dag. En als ge de fel vermagerde, verslenste gezichten, de fletse uitdrukking der ogen van zovelen er op aanziet, dan beseft ge: hier wordt zwaar geleden ...

Hoe lang nog, grote God, moet die ellendige smoorderij dan blijven duren? En is er dan nog moed toe nodig om te schrijven wat iedereen denkt: de vrede moest nu maar gauw gesloten worden?

Onder onze medeburgers hebben wij een man van hart, die, meen ik, geen ogenblik door de oorlogsneurose is aangetast geworden – een prachtige uitzondering – en te zijner tijd wil ik het laten boekstaven, dat hij, die vanouds, voor de oorlog, een ijveraar voor vrede is, ook nu nog open voor zijn mening uitkomt, dat al wie zich bewust is van zijn plicht, naar vermogen moet bijdragen tot de spoedige beëindiging van de krijgsellende, die Europa ten gronde richt. Senator Leon van Peborgh heeft reeds vroeger in twee vlugschriften, Vrede door Opvoeding, en Vrede door Vrijhandel, zijn pacifistische gezindheid verkondigd. En nu gaat van hem een derde werkje verschijnen, dat ik ingekeken heb en dat ik mijn medeburgers tot ernstige overweging durf aanbevelen: Vrede door Recht noemt hij

het. Het is een warm pleidooi, in eenvoudige, hartelijke taal geschreven en dat op de juiste tijd verschijnt.

De heer van Peborgh houdt van citaten, maar dat hij ze goed, en niet zonder enige zin voor humor soms, en zelfs voor ironie, weet te kiezen, blijkt daaruit, dat hij van bekende personaliteiten, die men nu niet in de eerste plaats onder de – ik zou haast zeggen professionele – pacifisten zou rangschikken, uitspraken weet aan te halen, die niet zonder pikante bekoring zijn. Zo, waar hij Clemenceau's woord tot motto kiest: "Verkondigen wij de Vrede, omdat het Oorlog is; de Gerechtigheid, daar de Onrechtvaardigheid ons omringt; de Goedheid, aangezien de Haat woedt." Jammer, dat er niet bij staat, wanneer de vinnige Franse politicus die Evangelische woorden heeft neergeschreven.

Alleen of in de minderheid te staan, niet daar dus, waar, volgens kardinaal Mercier staan "de domme schapen, die zich laten leiden en leven als dezen", maar getrouw blijven aan zijn ideaal, om de mensen tot hogere menselijkheid en verzoenend elkaar begrijpen te brengen, ook "al stond hij geheel alleen op aarde om dit ideaal na te jagen", dat schrikt deze ijveraar voor pacifisme niet af. "Ge zult het zout zijn, dat de massa zal verhinderen om te bederven, ge zult een baanbreker van de vooruitgang zijn." (Kardinaal Mercier).

Dat heeft de schrijver in zijn jarenlange ijveren als dierenvriend genoeg ondervonden, en hij bevindt zich in goed gezelschap met wie hij "logische pacifisten" noemt, nl. Romain Rolland, Norman Angell, Henri Lambert, Edmond Picard, Henri Lafontaine, Camiel Huysmans en zovele anderen. Al dezen menen toch dat "de vrede, gegrond op de beginselen van recht en gerechtigheid, d.w.z. een vrede, die recht zal geven aan wie recht toekomt, gemakkelijker en spoediger zal verkregen worden door bemiddeling, onderhandelingen of scheidsgerecht, dan door het blijven slachten van miljoenen mensen,

het vernielen van heerlijke en bloeiende streken en het verspillen van miljarden en miljarden.”

Alleen wie niet dagelijks, bij het lezen van de krant, zijn hart telkens opnieuw moet vasthouden, als hij van de afschuwelijke moordrij leest, dag aan dag (ter beschaming van onze tijdgenoten in het oordeel van onze bewuste nakomelingen), zal dit een gemeenplaats noemen. Het ernstig trachten en ijveren om de mensheid uit de plas bloed, waar we dagelijks mee overgoten worden en tot over de enkels in baggeren, te helpen redden is geen ijdele retoriek te noemen. Zo er ooit onder de mensen behoefte was aan een terugkeer tot redelijkheid en inkeer, zo er ooit een verlossend woord diende gesproken te worden, dan juist nu. Dat heeft dan ook het hoofd der katholieke kerk wel begrepen. Wie zal het wagen het vredesvoorstel van paus Benedictus een ... gemeenplaats te noemen?

Op de leuze van hen die zeggen:

“De strijd moet nu tot de beslissende oplossing uitgevochten worden,” antwoordt de heer van Peborgh met de woorden van zijn collega en vriend, de Belgische senator Henri Lafontaine, de Nobelprijs:

“Tot het einde waarvan? Men zal antwoorden: van het militarisme. Maar niemand denkt na over de verschrikkelijke offers, de vreselijke bloedbaden, de ongehoorde vernietiging, die dit woord inhoudt. Dat er een einde moet gemaakt worden aan het leven van de jongelingen, van de mannen in de groei van hun leven, van de volwassenen, midden in de kracht van hun levensloop en hun ontwikkeling. Dat er een einde moet gemaakt worden aan het werk van de geleerden, denkers, grote vernuften en edele kunstenaars. Dat er een einde moet gemaakt worden aan beschaving,

voortgang, vernuft en schoonheid. Dat er een einde moet gemaakt worden aan zonnige vooruitzichten en heerlijke verwachtingen. Dat er onder de schitterende sterren en onder de stralen van de zon een einde moet gemaakt worden aan het menselijk geslacht. Dat is de ware betekenis van die fatalistische kreet, die de wereld benauwt.

“Inderdaad, wanneer door het afgrijselijk schouwspel van modderige loopgraven, gevuld met rottende lijken en gewonden, bedreigt door tetanus en koudvuur, de mensheid zich niet verheft en, in een ontwaking van edel besef en helderziendheid, niet uitschreeuwt, dat het genoeg is, dan is het maar beter, dat er een einde aan deze mensheid gemaakt zou worden.”

Na een overzicht van wat de propaganda van hem en zijn vrienden bedoelt, en die in het minimumprogramma van de “Centrale Organisatie voor een duurzame Vrede” wordt samengevat: - geen inlijvingen van vreemd grondgebied, vrijhandel, Europese statenbond, scheidsgerecht, beperking der krijgsuitrusting zijn de voornaamste punten – stelt de schrijver in zijn slotwoord vast, dat de oorlog tot nu toe heeft geleid tot ongehoorde rampen: tot nu toe vielen zowat 7 miljoen doden, er zijn reeds 17 miljoen gekwetsten, er blijven 5 miljoen invaliden, “zonder te spreken van de schrikbarende klimming van het sterftcijfer en op de even ontzettende daling van dit der geboorten, waarbij te voegen is de verbrassing van bij de 300 miljard frank” ... Senator van Peborgh besluit, met als zijn overtuiging uit te spreken, dat aan de nameloze ellende geen einde kan komen door het geweld, maar wel door een scheidsgerecht. En tot de weldaden, die hij van de vrede verwacht, rekent hij, natuurlijk, in de eerste plaats: dat die ons “het vaderland, vrij, onafhankelijk en hersteld zal teruggeven.”

... Zou het waarheid bevatten, het woord, dat door een gezaghebbend man van een der oorlogvoerende rijken, naar mij

verzekerd wordt, dezer dagen is uitgesproken: “de vredesklokken zullen nog luiden voor de kerstmisklokken”?

Die klokkentoren zouden te Rome, zowel als over heel de wereld, voorzeker met welgevallen vernomen worden!

De lijdende volkeren, die genoeg hebben van al dat bloedvergieten, zullen die klokkentoren met jubeling begroeten!

Laat ons ten minste de hoop. Op hoop kan men ook leven ... al gaat het lastig, als er geen aardappelen bij zijn.

Men meldt ons uit Havre dat koning George van Engeland twee werven bij Glasgow, toebehorend aan de Koninklijke Belgische Lloyd, heeft bezichtigd. De werven zijn er pas gebouwd en werken met 600 man.